

Skipulagsstofnun
Borgartúni
105 Reykjavík

sent með tölvupósti á: skipulag@skipulag.is

12. júlí 2022

Efni:

Uppbygging á íþróttasvæði Hauka að Ásvöllum í Hafnarfirði, umhverfismatsskýrsla, maí 2022, athugasemdir stjórnar Landverndar

Stjórn Landverndar hefur kynnt sér Umhverfismatsskýrslu vegna áformaðrar uppbyggingar fyrir íþróttasvæði Hauka í Hafnarfirði¹. Rétt er að vísa einnig til umsagnar Landverndar frá 28. desember 2021 þegar mátsáætlun var til umfjöllunar².

Ástjórn

Ástjórn og nánasta umhverfi hennar er friðlýst og nýtur auk þess verndar náttúruverndarlaga eins og hraunið umhverfis hana. Ástjórn er grunn og sérstaklega viðkvæm, vatnsborð hennar sveiflast eftir árstíð og veðurfari. Eins og fram hefur komið í athugasemdum öðrum frá fagstofnunum er vandséð hvernig framkvæmdaaðilar ætla að tryggja með öruggum hætti að vatnsborð skerðist ekki. Það er ábyrgðarhluti að leggja upp með svo gríðarstórar framkvæmdir á jaðri eins af örfáum friðlýstum svæðum á höfuðborgarsvæðinu. Hvar ef ekki í slíkum tilfellum á náttúran að njóta vafans?

Að mati Landverndar er hér um að ræða eitt af fáum friðlýstum svæðum í nágrenni höfuðborgarsvæðisins og það eina sem hefur fengið sérstaka vernd vegna óvenjulega mikilla náttúrugæða í þessum flokki friðlýsingar. Lífríki allt og vistgerðir á svæðinu eru einstakar í sinni röð í mikilli nálægð við þéttbýlið í Hafnarfirði, þá og er um að ræða jarðminjar á borð við viðkvæmt eldhraun sem einnig yrði raskað, en hraunið nýtur sérstakrar verndar skv.61.gr.náttúruverndarlaga nr. 60/2013 bæði þar sem um er að ræða rask á vatnafari stöðuvatns stærra en 1000 m² (1. mgr. a liður 61. gr. náttúruverndarlaga) sem og á nútímahrauni (2. mgr. a liður 61. gr. náttúruverndarlaga).

Stjórn Landverndar telur því að varast beri allar framkvæmdir sem hugsanlega geti ógnað svæðinu með einum eða öðrum hætti. Að eiga slíkt svæði í þéttbýli óraskað eða óspillt með nærliggjandi framkvæmdum er einstakt og afar vermætt fyrir íbúa Hafnarfjarðar og alla landsmenn. Því ber að leita annar svæða til að reisa umfangsmikil og stórkallaleg íþróttamannvirki á við knatthús.

¹ <https://www.skipulag.is/media/attachments/Umhverfismatsskyrsla-Haukar.pdf>

² <https://drive.google.com/file/d/1zsx0wA3HkUBKuDhR4ve1YynzkFdC03lp/view>

Stjórnsýsluleg meðferð

Það blasir við að Hafnarfjarðarbær hefur tekið ákvörðun um framkvæmdir þó mati á umhverfisáhrifum sé ekki lokið. Tveimur dögum eftir að síðasta bæjarstjórnarfundur á síðasta kjörtímabili var slitið og aðeins degi fyrir kosningar til nýrrar bæjarstjórnar³ er samþykkt að framkvæmdin fari í útboð. Ekki verður annað séð en að þar sé um ósæmilegan, eða jafnvel ólögmetan stjórnsýslugjörning að ræða. Sú grunnsemd vaknar að þetta sé gert í flýti í þeim eina tilgangi að ná til kjósenda degi fyrir kosningar.

Þá lýsir Landvernd furðu að jafn gríðarlega umfangsmiklar framkvæmdir sem hafa jafn mikil áhrif á hið friðlýsta svæði hafi enga faglega umfjöllun hlotið innan fastanefnda bæjarfélagsins, sem ber þó að fjalla efnislega um málið og vera bæjarstjórn til ráðgjafar. Nú er það svo að sveitarfélögum í landinu er skylt að skipa og hafa starfandi náttúruverndarnefndir sbr. heimasíðu Sambands Íslenskra sveitarfélaga: <https://www.samband.is/verkefning/umhverfis-og-urgangsmal/natturuvernd/>

Þar segir orðrétt:

„Í sveitarfélögum skal vera starfandi þriggja til sjö manna náttúruverndarnefnd samkvæmt [lögum um náttúruvernd](#). Hlutverk náttúruverndarnefnda er að stuðla að náttúruvernd á sínu svæði. Þær skulu hafa forgöngu um það að vekja almennan skilning á gildi náttúruverndar og óspillts umhverfis. Náttúruverndarnefndir skulu fylgjast með því, að náttúru landsins sé ekki spillt með athöfnum sem brjóta í bág við ákvæði og fyrirmæli laga. Umhverfisstofnun og náttúruverndarnefndir [funda einu sinni á ári](#).“

Hér í kafla um skyldur sveitarfélaga er svo skýrt á kveðið að engum vafa er undirorpið að bæjarstjórn Hafnarfjarðar hefur farið algjörlega á svig við þær skyldur sem þeim ber að sinna að hafa ekki vísað málinu til efnislegrar meðferðar til náttúruverndarnefndar sveitarfélagsins. Enga efnislega eða faglega umfjöllun er að finna í gögnum Umhverfis- og eða framkvæmdanefndar Hafnarfjarðar um hið friðlýsta svæði í tengslum við áformaðar framkvæmdir. Ekki verður því komist að annarri niðurstöðu en þeirri að bæjarfélagið hafi enga starfandi náttúruverndarnefnd þrátt fyrir að hafa verið treyst til þess að hafa umsjón með hinu friðlýsta svæði. Hið friðlýsta svæði sem um ræðir á sér því engin málsvara innan stjórnsýslu Hafnarfjarðar eftir því best verður séð.

Í ljósi framangreindra athugasemda **telur stjórn Landverndar nauðsynlegt að Skipulagsstofnun kalli sérstaklega eftir að öllum gögnum um málsmeðferð af hálfu Hafnarfjarðarbæjar í þessu máli og þeim gögnum verði skilað inn til sérstakrar yfirferðar af þar til bærum aðilum sem geta skorið úr um hvort stjórnsýsluleg meðferð þessa máls hafi**

³ Í fundargerð bæjarráðs Hafnarfjarðar 13.5.2022 segir m.a.: "Bæjarráð samþykkir að ráðist verði í útboð á 1. áfanga knatthúss Hauka í samræmi við fyrirbyggjandi útboðs- og verkskilmála. Við útboðið áskilur sveitarfélagið sér rétt til þess að hafna öllum tilboðum yfir framlagðri kostnaðaráætlun. Það verður nýkjörinnar bæjarstjórnar að taka afstöðu til þess hvort og þá hvaða tilboði verður tekið að afloknu útboði. Málinu vísað til bæjarstjórnar til staðfestingar." Þessi ákvörðun var staðfest af nýrri bæjarstjórn Hafnarfjarðar. Ekki hafði tekist að fá afrit af útboðsgögnum þegar þetta var ritað.

verið framkvæmd með réttmætum hætti. Skipulagsstofnun ber samkvæmt lögum að fylgja eftir að staðið sé með lögmætum hætti að öllum skipulagsferlum og lögmætum og lýðræðislegum vinnubrögðum við skipulagsgerð sveitarfélaga sem og annarra framkvæmdaaðila.

Fugla- og vatnalíf.

Líkast til er engin staður í nálægð höfuðborgarsvæðisins sem hefur yfir jafn fjölbreyttu fuglalífi að ráða og Ástjörn, en það skýrist ekki síst af sérstöðu vistgerða og smádýralífs þessa vatns sem laðar að sér fjölbreytta fuglafánu. Af mörgum fuglategundum, alls 28 tegundum samkvæmt greiningu, má þar nefna flórgoða sem er afar viðkvæm tegund á valista sem fá vötn á suðvesturhorni landsins hafa að skarta.

Í matskýrslunni kemur fram að bæði valkostur A og B muni hafa neikvæð áhrif á fuglalíf Ástjarnar og staðfest er í skýrslunni að svæðið sé viðkvæmt fyrir framkvæmdum vegna þessa.

Landvernd vill einnig árétta að óheimilt er að breyta náttúrulegu yfirborði Ástjarnar. Hvað varðar náttúrulegt vatnsyfirborð sem er sérlega viðkvæmt er varðar allt lífríki – sbr. margvíslegar vistgerðir, smádýra- og fuglalíf treysta skýrsluhöfundar sér ekki að útiloka að um óafturkræft tjón verði. Í skýrslunni er með öðrum orðum skrifað „*að ólíklegt sé að valkostir hafi varanleg neikvæð áhrif á fuglalíf Ástjarnar*“ Með þessu er viðurkennt að sú aðferðarfræði sem fyrirhugað er að beita til að koma í veg fyrir óafturkræf náttúruspjöll inn á friðlýstu svæði heldur ekki vatni í orðsins fyllstu merkingu. Skýrsluhöfundar geta með öðrum orðum ekki staðfest með öruggum hætti að náttúrulegt vatnasvið Ástjarnar verði ekki skert. Með því er staðfest einnig að náttúran skuli ekki látin njóta vafans ef farið verður í framkvæmdir. Gangi framkvæmdir eftir yrði það áfelligdómur yfir þeim bæjarfulltrúum sem eru reiðubúnir að fórna friðlýstu svæði sem þeim hefur verið treyst til þess að hafa umsjón með.

Valkostagreining

Landvernd telur ekki einvörðungu málsmeðferð Hafnarfjarðarbæjar ámælisverða heldur og ekki síður framsetningu í Umhverfismatskýrslu sem gefur að hluta mjög ruglingslega mynd af þeim áformum sem sveitarfélagið stefnir að. Má þar fyrst nefna til sögunnar að í matskýrslunni eru dregnir fram þrjú valkostir, tveir þeirra miða að framkvæmdasvæðum A og B og svo núllkostur.

Ef greina á milli valkosta A og B kemur í ljós að ekki verður betur séð en að nú þegar hafi bæjarstjórn tekið ákvörðun um að ráðstafa svæði B. Svæði B er einmitt svæðið þar sem upphaflega hafði verið gert ráð fyrir að umrædd knatthöll ætti að rísa. Á þessu svæði B verður ekki annað séð af skýrslunni að dæma en að komin sé af stað vinnsla á skipulagðri tillögu fyrir íbúðabyggð. Valkostinum hefur því í raun þegar ráðstafað. Það er því áleitinn spurnin um hvað er þá eiginlega verið að velja. Það er óásættanlegt setja upp valkosti sem er raunverulega fyrirfram búið að taka ákvörðun um að skipuleggja með öðrum hætti. Það er því villandi að tala um valkost. Hér er því enn og aftur um afar sérkennilega málsmeðferð og kynningu á verkefninu að ræða af hálfu bæjarfélagsins.

Þá skal hér sömuleiðis gerð alvarleg athugasemd við töflu **15.1. samantekt á niðurstöðum á umhverfisáhrifum**. Landvernd lýsir furðu yfir greiningu í þessum kafla sem gerð er milli valkosta A og B. Allir umhverfisþættir sem metnir eru milli ólíkra valkosta þ.e. A og B hljóta nákvæmlega sömu einkunn er varða umhverfisáhrif. Þessir þættir eru jarðminjar, vatnafar og lífríki, gróðurfar, landslag og ásynd, fornleifar, fuglalíf, hljóðvist og lýsing og útivist. Það er því ekki annað en hægt að draga þá ályktun að kastað til hendi við greiningu umhverfisáhrifa ólíkra sviðsmynda þegar taflan er skoðuð. Þá er núllkostur ekki sýndur í kafla 15.1. en það er einmitt sá kostur sem er til þess fallinn að tryggja óraskaða náttúru og framtíð Ástjarnar, og því besti kosturinn frá því sjónarmiði.

Bæjarfélagið - umsjónaraðilinn

Ekki verður annað séð af gögnum og atgangi bæjarfélagsins í málinu en að aldrei hafi annað staðið til en að ráðast þessar framkvæmdir algjörlega og óháð því hvaða afleiðingar þær kynnu að hafa fyrir umhverfi og náttúru hins friðlýsta svæðis. Augljóst er af allri málsmeðferð og vinnulagi að bæjarfélagið telji sig engar skyldur hafa gagnvart hinu friðlýsta svæði jafnvel þótt það sé skrifað í lög og reglugerðir og um svæðið sé gerður sérstakur umsjónarsamningur þar sem sveitarfélaginu er treyst fyrir náttúruvernlunni og útivistarsvæðinu Ástjörn.

Ekki er um það deilt að nú þegar hefur verið gengið mjög nærri þessu einstaka friðlýsta svæði sem Ástjörn er og staðfest er af höfundum skýrslunnar í niðurstöðu matsins í kafla 15, þar sem þó er reynt að teygja lopann í sömu setningu allt frá óveruleg áhrif til þess að hafa veruleg áhrif þegar fjallað er um ásynd. Það að stór hluti af gönguleiðinni kringum Ástjörn muni hafa gjörbreytta ásynd þar sem áformuðu mannvirki er ætlað að rísa má hverjum ljóst vera, að upplifun þeirra sem heimsækja munu Ástjörn framvegis verður upplifun aldrei söm. Umhverfi Ástjarnar allt er hluti af náttúrulegri upplifun sem fólk sækir í. Því er hér um bæði ósjálfbær og óafturkræf náttúruspjöll að ræða hafi bæjarstjórn óbreytt áform uppi.

Virðum friðlýsingar

Ef Hafnarfjarðarbær gengur til verksins eins og áformað er, er það skýrt brot á þeim friðlýsingarskilmálum sem um svæðið gilda og sömuleiðis skýr skilaboð bæjarfélagsins um varsla á viðkvæmum náttúruvernlum nýtur ekki forgangs hvað sem í húfi er.

Stjórn Landvernd notar tækifærið til hvetja Hafnarfjarðarbæ eindregið til þess að taka af skarið í eitt skipti fyrir öll, virða friðlýsingu svæðisins og náttúruverndarákvæði og falla frá frekari uppbyggingu mannvirkja við Ástjörn.

Virðingarfyllt,
f.h. Landverndar, *Tryggvi Felixson, formaður (sign)*

Afrit: Hafnarfjarðarbær